

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

(ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ)

ΤΟΜΟΣ ΕΞΗΚΟΣΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ ΜΗΝΑ Δ. ΜΥΡΤΙΔΟΥ
1958

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

μίαν Ἀθηνῶν, διὰ τῆς ὁποίας ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ πολυθρύλητος σήμερον θεωρία τοῦ Cantor περὶ τῶν συνόλων ἔχει τὰς πηγὰς τῆς ἐμπνεύσεώς της εἰς τὸν « Παρμενίδην » τοῦ Πλάτωνος. Ἡ δὲ ἔκδοσις τῶν κειμένων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων μαθηματικῶν ὑπὸ τοῦ κ. Σταμάτη, προσφερομένη ὡς μέσον ἐπαφῆς καὶ γνωριμίας τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων πρὸς μίαν ἄγνωστον εἰς τοὺς πολλοὺς ἔκφρασις τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ ἐμφανίζουσα ἐν τῇ περιοχῇ τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν τὴν μεγαλειότητα τοῦ πνεύματος τούτου, καταλέγει τὸν κ. Σταμάτην, μοχθοῦντα διὰ βίου ὑπὲρ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῆς διαπιστώσεως τῆς παρουσίας αὐτοῦ εἰς τὰς συγχρόνους ἐπιστημονικὰς ἐξελίξεις, μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐξόχων μελετητῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, οἱ ὁποῖοι κύπτοντες καθ' ἡμέραν προήνεγκον εἰς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος τὰς ὡραίας καὶ λαμπρὰς ἐκδόσεις τῶν φιλολογικῶν καθαρῶς ἔργων.

ΣΠΥΡ. Χ. ΜΑΓΓΙΝΑΣ

Al. Turyn, The byzantine manuscript tradition of the tragedies of Euripides. The university of Illinois press, Urbana, 1957.

Ὁ ὀγκώδης οὗτος ἐξ ὑπερτετρακοσίων μεγάλου σχήματος σελίδων τόμος, ἐκδοθεὶς ἐν τῇ σειρᾷ τῶν « Illinois studies in language and literature » (ὑπ' ἀρ. 43), ἔρχεται νὰ συμπληρώσῃ τὰς ἐπὶ τῆς χειρογράφου παραδόσεως τῶν τραγωδιῶν τῶν δύο ἄλλων ἐπιφανῶν ὁμοτέχων τοῦ Εὐριπίδου ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἀρχαιότητι ὀγκώδεις ἐπίσης ἐργασίας τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως¹, ὁ ὁποῖος ἐργάζεται ἐν τῷ πεδίῳ τούτῳ τῆς ἐρεῦνης ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων, γνωστὸν δὲ εἶναι τὸ παλαιότερον σχετικὸν δημοσίευμα αὐτοῦ τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸν Πίνδαρον². Δικαιούμεθα μάλιστα νὰ προσδοκῶμεν ὅτι προσεχῶς θὰ συμβῇ καὶ ὡς πρὸς τοὺς τραγικοὺς ὅ,τι συνέβη ὡς πρὸς τὸν λυρικὸν ποιητὴν· μετὰ τὰ ἐπ' ἐκείνων παλαιογραφικὰ μελετήματα θὰ ἴδωσι προσεχῶς τὸ φῶς ἔκδόσεις τραγωδιῶν, ὡς μετὰ τὸ ἐπὶ τούτου εἶδε τὸ φῶς πρό τινος ἔκδοσις τῶν ἔργων αὐτοῦ³.

1. Al. Turyn, The manuscript tradition of the tragedies of Aeschylus, Νέα Ὑόρκη, 1943· Τοῦ αὐτοῦ, Studies in the manuscript tradition of the tragedies of Sophocles, Urbana, 1952.

2. Al. Turyn, De codicibus pindaricis, Κρακοβία, 1932.

3. Pindari carmina cum fragmentis ὑπὸ Al. Turyn, Κρακοβία, 1948.

Καὶ ἡ παροῦσα παλαιογραφικὴ ἐργασία τοῦ καθ. Τυγυη εἶναι ἐξαίρετος. Ἡ ἀκάματος ἐπιμέλεια, ἡ ἄκρα μεθοδικότης, ἡ ἐγγίζουσα τὴν πληρότητα κατοχὴ τοῦ θέματος, ὁ ἀσυνήθης κριτικὸς νοῦς, τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα τῶν προγενεστέρων ἀναλόγων ἐργασιῶν αὐτοῦ ἀνευρίσκονται οὐχ ἥτιον καὶ ἐν τῇ παρούσῃ, καίτοι ἐν αὐτῇ τὰ πράγματα εἶναι δυσχερέστερα.

Σκοπὸς τῆς ἐργασίας ταύτης ἐτέθη ἡ ἀνεύρεσις καὶ ἀνάλυσις τῶν κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ἀναθεωρήσεων, ἐκδόσεων, ὡς λέγομεν σαφέστερον σήμερον ἀντιστοίχως, τοῦ κειμένου τοῦ Εὐριπίδου, εἰδικώτερον δὲ ἡ ἐντεῦθεν ἀναγνώρισις τῶν παραφθορῶν αὐτοῦ, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο ὑπὸ βυζαντινῶν λογίων. Τοιοῦτος σκοπὸς ἄγει φυσικῶς τῷ λόγῳ εἰς τὴν ἔρευναν καὶ τῶν παλαιότερων κωδίκων. Κατὰ ταῦτα, ἡ ἐν τῷ ἔργῳ ἀνάλυσις ἐκτείνεται εἰς τὴν ὅλην ἐπὶ κωδίκων παράδοσιν τῶν τραγωδιῶν τοῦ Εὐριπίδου ἀπὸ τῶν παλαιότερων μέχρι καὶ τῶν ἀνηκόντων εἰς τοὺς πρώτους μεταβυζαντινοὺς αἰῶνας καὶ συγκεκριμένως τὸν ΙΓ' αἰ. συμπεριλαμβανόμενον¹. Ὁ καθ. Τυγυη ἔπρεπε νὰ μελετήσῃ ἑκατοντάδας κωδίκων διεσπαρμένων ἀνά τὰ κέντρα τῆς Εὐρώπης κυριώτατα, εἰς τὸ δύσκολον δὲ τοῦτο ἔργον εὔρε τὴν δέουσαν ἐπικουρίαν παρ' ἰδρύμασι καὶ πλείστοις λογίοις, κατάλογος τῶν ὁποίων παρατίθεται ἐν τῷ προλόγῳ².

Εἰρήσθω μᾶλλον ἐν παρόδῳ ὅτι οἱ σωζόμενοι κώδικες τοῦ Εὐριπίδου εὐλόγως εἶναι πολυάριθμοι, καθ' ὅσον οὗτος ἦτο καὶ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ἠγαπημένος ποιητής. Θλιβερὰ εἶναι ἐν τούτοις ἡ διαπίστωσις ὅτι ἐλάχιστοι σχετικῶς τῶν κωδίκων τούτων εὐρίσκονται σήμερον εἰς χεῖρας Ἑλλήνων, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ οὐχὶ σπουδαῖοι³. Οἱ λοιποὶ ἔσχον ἦν καὶ τοσοῦτοι ἄλλοι ἑλληνικοὶ κώδικες τύχην, εὐρισκόμενοι πλέον εἰς χεῖρας ξένων. Τὸ πρᾶγμα καθόλου, ἀρξάμενον ἀπὸ τῶν πρὸ τῆς Ἀλώσεως χρόνων, ἐνετάθη κατὰ τοὺς αἰῶνας τῆς δουλείας τοῦ

1. Οἱ μετὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον κώδικες δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν.

2. Ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ μνημονεύονται καὶ ἱκανοὶ Ἕλληνες, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ κοσμήτωρ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Νικ. Β. Τωμαδάκης καὶ οἱ καθ. Στυλ. Γ. Καψωμένος καὶ Ἀντών. Σιγάλας.

3. Τρεῖς μόνον τούτων ἐντάσσονται ἐν τῷ καταλόγῳ συμβόλων κωδίκων ἐν τῇ παρούσῃ ἐργασίᾳ ἐπὶ συνόλου τεσσαράκοντα ἐνὸς ἐκεῖ ἐντασσομένων, ὁ Η (= κώδιξ τῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης Ἱεροσολύμων (Τάφου 36)), ὁ W (= κώδιξ τῆς ἐν Ἀθῶν μονῆς Ἰβήρων 161 (νῦν 209)) καὶ ὁ Zs (= κώδιξ τῆς ἐν Σινᾷ μονῆς τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης, ἑλλην. 1196), ἀνήκοντες εἰς τὸν Γ' / ΙΑ' αἰ. ὁ πρῶτος, τὸν ΙΔ' αἰ. οἱ δύο ἄλλοι.

Γένους, ἀποτελέσαν ἐκτροπήν, ἣ ὁποία ἐκίνησεν εἰς ἀγανάκτησιν καὶ ἀκάρπους προσπαθείας τὸν ᾿Αδαμάντιον Κοραῆν¹. Θλιβερωτέρα ἔτι εἶναι ἡ διαπίστωσις ὡς πρὸς τὸ μέγα ποσοστὸν τῶν κατὰ τοὺς νεωτέρους καὶ νεωτάτους ἔτι χρόνους ἀπολεσθέντων ἢ καταστραφέντων κωδίκων τοῦ Εὐριπίδου εἰς χεῖρας Ἑλλήνων ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς τοιούτους κώδικας εἰς χεῖρας ξένων.

Ἡ μελέτη αὕτη τῶν εὐριπιδείων κωδίκων ἐχώρησεν ἐπὶ πλεῖστον, ἀλλὰ καθόλου δὲν κατέστη ἐξαντλητική. Ἀγόμεθα δὲ εἰς τὴν διαπίστωσιν ταύτην, ὁρῶμενοι οὐχὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι κώδικές τινες, ἐν οἷς ὁ τῆς Βαυαρικῆς δημοσίας βιβλιοθήκης graec. 168, ἐκρίθησαν ἀμελητέοι, διὸ καὶ δὲν ἐμελετήθησαν², ἀλλ' ἐκ τῆς ἰδίας τοῦ συγγραφέως μαρτυρίας, καθ' ἣν παλαιογραφικὰ στοιχεῖα, οὐχὶ προδήλως ἀνάξια λόγου, δὲν ἠδυνήθη οὗτος νὰ ἴδῃ καὶ μελετήσῃ προσωπικῶς³.

Ὁ συγγραφεὺς παρέχει ἐν ἀρχῇ κατάλογον τῶν εὐριπιδείων κωδίκων καὶ μετὰ βραχεῖαν μὲν ἀλλὰ περιεκτικωτάτην ἐπισκόπησιν τῶν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐργασιῶν ἐν σχέσει πρὸς τοὺς κώδικας, τὸ κείμενον καὶ τὰ σχόλια τῶν τραγωδιῶν τοῦ ποιητοῦ τούτου εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ πρώτου, κυρίου δέ, ὡς καὶ παρὰ Σοφοκλεῖ, προβλήματος τῆς διακρίσεως τῶν βυζαντινῶν παραφθορῶν ἀπὸ τοῦ προτέρου κειμένου. Ἡ διάκρισις αὕτη ἐντοπίζεται ἐν τῇ περιόδῳ 1280-1330 καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν γνωστὴν « τριάδα » τραγωδιῶν τοῦ Εὐριπίδου (τὴν Ἑκάβην, τὸν Ὀρέστην καὶ τὰς Φοινίσσας), αἱ ὁποῖαι φέρονται πρῶται ἐν τοῖς παλαιότεροις κώδιξι καὶ εἰδικῶς ἐμελετῶντο ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν λογίων, οὔσαι τότε λίαν δημοφιλεῖς. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐπραγματοποίησαν ἀναθεωρήσεις τοῦ εὐριπιδείου κειμένου ἐφεξῆς ὁ Μανουὴλ Μοσχόπουλος, ὁ Θωμᾶς Μάγιστρος καὶ ὁ Δημήτριος Τρικλίνιος, κατὰ τινα δὲ δυσκαθόριστον τρόπον ὁ Μάξιμος

1. ᾿Α δ. Κοραῆ, ᾿Ακολουθ. αὐτοσχ. στοχασμ. ἑλλην. παιδ. γλώσσ., ἐν Ἑλλην. Βιβλιοθ., τόμ. Α', ἐν Παρισίοις, 1807, σ. λβ κ.έξ.

2. Πλείονα περὶ τοιούτων κωδίκων βλ. ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ καθ. Turyn, σ. 386 κ.έξ. Τινὲς κώδικες δὲν ἔχουσιν, τοῦλάχιστον χάριν πληρότητος τοῦ καταλόγου, μνημονευθῆ ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, περὶ ὧν βλ. τὰ σημειούμενα ὑπὸ τοῦ καθ. A. u. Diller ἐν Class. phil., τόμ. ΝΓ', 1958, σ. 259.

3. Εἰς τὸν ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ καθ. Turyn (σ. 387 κ.έξ.) καταλεγόμενον κώδικα δύνανται νὰ προστεθῶσι τὰ ὀκτὼ φύλλα τοῦ μνημονευθέντος ἀνωτέρω κώδικος Η, τὰ ὁποῖα ἀφηρέθησαν ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀπόκεινται νῦν ἐν Πετροπόλει, ὡς δὲ λέγει ὁ καθ. Turyn (σ. 86, σημ. 138), δὲν ἔχουσι μέχρι τοῦδε μελετηθῆ, τοῦλάχιστον, ὡς εἰκός, ὡς πρὸς τὸν Εὐριπίδην.

Πλανούδης, ὁ ἐπὶ κεφαλῆς, οὕτως εἰπεῖν, πάντων τούτων. Ὁ καθ. Turyn ἐπιχειρεῖ καὶ ἄλλως, μάλιστα δὲ διὰ τῆς παρεξέτασεως τῶν σχολίων τῶν ἀναθεωρήσεων τούτων, τὸ μὲν πρὸς ἄλληλα, τὸ δὲ πρὸς τὰ τῶν παλαιότερων κωδίκων, νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰς ἀναθεωρήσεις ταύτας καὶ νὰ συντάξῃ κατάλογον τῶν ἰδίων αὐτῶν γραφῶν. Οὕτως, μελετᾷ ἐν πρώτοις μετὰ πάσης ἐπιμελείας τὸν κώδικα Angelicus 14 (σ. 28 κ.ἑξ.), ὃν καὶ δεικνύει ὡς ἐν μέρει αὐτόγραφον τοῦ Δημητρίου Τρικλινίου, ἔχοντα δὲ κατὰ τὸ ὑπόλοιπον διορθώσεις τοῦ κειμένου καὶ προσθήκας σχολίων καὶ γλωσσῶν διὰ χειρὸς τοῦ αὐτοῦ, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ὡς ὀριστικὸν κείμενον τῆς ὑπὸ τοῦ λογίου τούτου ἐκδόσεως τῆς « τριάδος ». Ἐκ λεπτομεροῦς ἀναλύσεως τῆς ἐκδόσεως προκύπτει ὅτι αὕτη ἐβασίσθη πρωτίστως ἐπὶ τῆς τοῦ Θωμᾶ Μαγίστρου, ἐγένετο δὲ κατ' αὐτὴν χρῆσις σχολίων καὶ γλωσσῶν τοῦ Μοσχοπούλου (σ. 48 κ.ἑξ.).

Ἀκολουθεῖ ἀνάλυσις τῶν δύο ἄλλων ἐκδόσεων, τῆς τοῦ Μοσχοπούλου πρώτον, τῆς τοῦ Θωμᾶ Μαγίστρου δεύτερον, περιγράφονται οἱ σχετικοὶ κώδικες καὶ παρέχεται κατάλογος τῶν ἰδίων ἑκατέρας γραφῶν (σ. 106 κ.ἑξ. τῆς πρώτης, σ. 168 κ.ἑξ. τῆς δευτέρας). Ἀνάλογός πως καὶ γόνιμος εἶναι ἡ μελέτη τῶν κωδίκων τῆς ἐκ τῆς « τριάδος » τραγωδιῶν τοῦ Εὐριπίδου προκυψάσης κατὰ τοὺς ἐσχάτους Βυζαντινοὺς χρόνους « δυάδος » (τῆς Ἑκάβης καὶ τοῦ Ὀρέστου).

Τὰ καθόλου ἐκ τῶν μελετῶν τούτων ἐπιτεύγματα εἶναι ἐξόχως σπουδαῖα. Διαφωτίζεται ὁ χαρακτήρ τῆς ἐπὶ τοῦ Εὐριπίδου ἐργασίας τῶν βυζαντινῶν λογίων, ἐπικουροῦνται δὲ μέγας αἱ ἐπὶ τοῦ κειμένου τοῦ ποιητοῦ μέλλουσαι κριτικαὶ ἐργασίαι διὰ τῶν μνημονευθέντων μάλιστα καταλόγων γραφῶν, καίτοι, ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ καθ. A. u. Diller (ἐνθ. ἄνωτ., σ. 258), ἡ ἀπόδοσις τοιούτων γραφῶν εἰς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν λόγιον δὲν εἶναι πάντοτε ἀσφαλής¹.

Τὸ σφόδρα περίπλοκον πρόβλημα τῆς ἀμοιβαίας σχέσεως τῶν κωδίκων L καὶ P ἐξετάζεται ἐφεξῆς διὰ μακρῶν ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ καθ. Turyn (σ. 222 - 306), ὁ ὁποῖος προσάγει νέον στοιχεῖον εἰς τὴν ἔρευ-

1. Ἀπόδοσις, γενικώτερον, γραφῶν δὲν στηρίζεται πάντοτε, ὡς παριστᾶται ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ καθ. Turyn, σαφῶς. Οὕτως, εὐρίσκομεν παράτολμόν πως τὸ ὑποστηριζόμενον ὑπ' αὐτοῦ (ἐνθ' ἄνωτ., σ. 382) ὅτι ἡ ἐν τῷ κώδικι τοῦ Τυρνάβου (Γυμνάσιον, 34) γραφὴ ἐν Ὀρέστ. 1212 « εἰ τάδ' εὐτυχῆσομεν » ἢ μόνον ἐν Herzagius² ἀπαντῶσα (ἀντὶ τοῦ κοινῶς ἄνευ στίξεως φερομένου: « εἰ τάδ' εὐτυχῆσομεν ») « clearly indicates » ὅτι ἡ ἐκδοσις αὕτη εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ κώδικος. Ἄλλα ἐνδεχόμενα, περὶ μιᾶς μάλιστα γραφῆς, εἶναι δύσκολον νὰ ἀποκλεισθῶσιν, ἐν οἷς καὶ ἀβλεψία τοῦ γράψαντος ἐν τῷ κώδικι.

ναν διὰ τῆς διαπιστώσεως ὅτι ὁ κῶδιξ L εἶναι « a working copy » τῆς τρικλινείου ἐκδόσεως τῶν τραγωδιῶν τοῦ Εὐριπίδου (σ. 253), δεικνύει δὲ καθόλου ὡς οὐχὶ εὐσταθοῦσαν τὴν παλαιότερον ὑπὸ τοῦ Vitelli προβληθεῖσαν, ἔπειτα δὲ ὑπ' ἄλλων τε καὶ τοῦ Wecklein γενομένην ἀποδεκτὴν ἄποψιν, καθ' ἣν ὁ P εἶναι ἀπόγραφον τοῦ L. Τὸ κλεῖον, ὡς παριστᾶται, τὴν ἐπὶ μακρὸν διαρκέσασαν συζήτησιν¹ συμπέρασμα τοῦ καθ. Τυγυρ εἶναι ὅτι οἱ κώδικες οὗτοι εἶναι ὅλως ἀνεξάρτητοι ἀλλήλων, προέρχονται δὲ ἀμφοτέρωθεν ἐκ κοινῆς πηγῆς, κώδικός τινος ἐνδεχομένως ἀνήκοντος εἰς τὸν Θεσσαλονίκης Εὐστάθιον.

Τὸ κύριον, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, μέρος τῆς ἐργασίας ταύτης συμπληροῦν ἐκτενῆς διερεῦνησις (σ. 307-362) τῶν πολυαρίθμων μὴ ἀναθεωρηθέντων κωδίκων ἄλλων τραγωδιῶν τοῦ Εὐριπίδου, τοὺς ὁποίους πρὸς διάκρισιν ὀνομάζει ὁ καθ. Τυγυρ « *veteres* », καίτοι ὀλίγοι μόνον αὐτῶν εἶναι ὄντως παλαιότεροι τῶν κωδίκων τῆς « τριάδος », περὶ ὧν ἀνωτέρω ὁ λόγος. Ἡ διερεῦνησις αὕτη, ἐπικυροῦσα μᾶλλον τὰ ἤδη παραδεδεγμένα ἢ ἄγουσα εἰς νέα συμπεράσματα, εἶναι ἀξιόλογος καὶ κατὰ τοῦτο καὶ καθ' ὅσον προσφέρει νέα στοιχεῖα, ὡς τὰ ἀναφερόμενα εἰς τέως ἀγνώστους ἢ ἐλάχιστα γνωστοὺς κώδικας.

Ἀκολουθοῦσιν ἡσσονος σημασίας κεφάλαιά τινα καὶ ὁ τόμος περατοῦται διὰ παραρτήματος, ἀναφερομένου εἰς τὸν Ἰωάννην Χορτασμένον, τὸν λόγιον ἱεράρχην τοῦ ΙΕ' αἰ., περιέχοντος δὲ ἄλλα τε καὶ πλῆθος διαφερουσῶν παλαιογραφικῶν εἰδήσεων. Τρία εὐρετήρια, ὧν πρῶτον τὸ τῶν εὐριπιδείων χωρίων, τὸ καὶ σπουδαιότερον διὰ μέλλουσας ἐκδοσιν, καθιστῶσι τὸ βιβλίον χρηστικόν, αἱ δὲ προσηρηθέναι εἴκοσι τέσσαρες φωτοτυπίαὶ ἐκ κωδίκων περιέχουσι σὺν τοῖς ἄλλοις αὐτόγραφα τοῦ Δημητρίου Τρικλινίου, ἐπίσης δὲ λίαν γνωστῶν λογίων τῶν ἐσχάτων Βυζαντινῶν χρόνων, ὡς τοῦ Ἰαννοῦ Λασκάρεως καὶ τοῦ Λαονίκου Χαλκοκονδύλη.

Τὰ εὐρετήρια ταῦτα ἔχουσι μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας συνταχθῆ, ἐλάχιστα δὲ εἶναι τὰ ἐντεῦθεν προκύπτοντα ἀπορήματα. Τὰ ἑλληνικὰ κύρια ὀνόματα φέρονται καθ' ἣν ὀρθογραφίαν καὶ ἐν τῷ κειμένῳ κατ' ἀκριβῆ ἀπόδοσιν ἐκ τῶν κωδίκων: « Ἀνεμουκᾶς » (σ. 411), « Λουκᾶς » (σ. 413), ἀλλὰ « Τελουντᾶς » (σ. 414)· ὁμοίως δ' ἐγγράφονται ἐν ἐπαλλήλοις λήμμασι δύο γραφαὶ τῶν αὐτῶν ὀνομάτων: « Γαβρᾶς Ἰωάννης » καὶ « Γαυρᾶς Μανουήλ » (σ. 412), « Μαυριανὸς » καὶ « Μαβριανὸς

1. Ἀρχὴ τῆς συζητήσεως κατὰ βάσιν ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Wilamowitz (*Analecta euripidea*, Βερολῖνον, 1875, σ. 6 κ.έξ.).

Ἐμανουήλ» (σ. 413). Ὅμως ἀναγινώσκεται ἐν εὐρετηρίῳ (σ. 415) «Ζωτικὸς ζωγράφος», ἐν δὲ τῷ κειμένῳ τοῦ ἔργου (σ. 390) «Ζωτικὸς ζωγράφος» μετὰ ὑπογεγραμμένου ἰῶτα. Τὸ ἐν εὐρετηρίῳ (σ. 412) «Γιακουμὸς ὁ ἰατρὸς» δὲν φαίνεται ἀκριβῶς ἀποδίδον τὸ ἐν τῷ κειμένῳ (σ. 198) «του γιακουμοῦ τοῦ γιατροῦ». Προσθετέον ὅτι τὸ «τοῦ γιατροῦ» φαίνεται οὐχὶ τοσοῦτον σημαῖνον τὴν ἰδιότητα ὅσον ἐπέχον θέσιν προσωνομίας πρὸς διαστολήν, ἐνδεχομένως δὲ ἀπεδόθη οὐχὶ καλῶς «γιακουμοῦ» ἀντὶ «γιάκουμου» ὑπὸ τοῦ ἀναγνόντος ἢ μᾶλλον τοῦ γράψαντος κατ' ἐπίδρασιν τοῦ ἀκολουθοῦντος περισπωμένου «τοῦ γιατροῦ». Ὁ καθ. Τυτγν φαίνεται διαπορῶν ὡς πρὸς τὸ νόημα ἐνταῦθα (σ. 198 «physician Giacomo?»). «Γιάκουμος» εἶναι γνωστὸς καὶ ἐν τῇ λαλουμένῃ τύπος τοῦ «Ἰάκωβος» κατὰ ξένην ἐπίδρασιν, ἐκ τοῦ τύπου δὲ τούτου καὶ γνωστὸν ἐν Κεφαλληνίᾳ ἐπώνυμον «Γιακουμάτος».

Θ. Σ. ΤΖΑΝΝΕΤΑΤΟΣ

Plutarque Vies, tome I, Thésée - Romulus — Lycurgue - Numa, texte établi et traduit par R. Flacelière, Ém. Chambry & M. Juneaux, «Les Belles-lettres», Παρίσιοι, 1957.

Μετά τινας ἐπὶ μέρους, προσφάτους μάλιστα, μετὰ μεταφράσεως καὶ σχολίων ἐν Γαλλίᾳ ἐκδόσεις ἐκ τῶν Ἡθικῶν τοῦ Πλουτάρχου ἄρχεται διὰ τοῦ τόμου τούτου πραγματοποιουμένη ἢ ἐξαγγελθεῖσα ἀπὸ τινος συστηματικῆς ἐκδοσὶς τῶν Βίων τοῦ ἐκ Χαιρωνείας συγγραφέως ἐν τῇ σειρᾷ Budé, πρέπει δὲ νὰ ἐλπίζεται ὅτι ταύτην ὀλοκληρουμένην ἐν καιρῷ θὰ συμπληρώσῃ ἢ τῶν Ἡθικῶν ἐν τῇ αὐτῇ σειρᾷ. Τὸ ἔργον ὁμολογεῖται ὡς μέγα καὶ πολλαπλῶς δύσκολον — ἐντεῦθεν ἴσως ἡ σχετικὴ καθυστέρησις τῆς ἐνάρξεως αὐτοῦ — προδήλως δ' ἔχον ἀνάγκην τῆς συνεργασίας πολλῶν ἐπιστημόνων.

Ὡς ἀναγράφεται ἐν τοῖς προλεγομένοις τοῦ κυκλοφορηθέντος τόμου, ἡ ἐργασία κατεμερίσθη, κυρίου μοχλοῦ πάντοτε ὄντως προδήλως τοῦ καθ. R. Flacelière, γνωστοῦ ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἐξαιρέτων περὶ τὸν Πλούταρχον ἔργων αὐτοῦ. Ἡ μελέτη τῶν κωδίκων, τὸ περὶ αὐτῶν μέρος τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τὸ κριτικὸν ὑπόμνημα ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ M. Juneaux, εἰς αὐτὸν δὲ καὶ τὸν καθ. R. Flacelière ὀφείλεται τὸ κείμενον. Ἡ μετάφρασις ἀνήκει εἰς τὸν Ém. Chambry, ἀνεθεωρήθη ὁμως αὕτη πλήρως ὑπὸ τοῦ καθ. R. Flacelière. Πάντα τὰ λοιπά,